

Korduma kippuvad küsimused (**KKK**) „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttega arvestamiseks toetuste taotlemisel ja andmisel¹

1. Mida tähendab "ei kahjusta oluliselt" põhimõte?

Vastus: "Ei kahjusta oluliselt" põhimõte tähendab, et majandustegevus (toetatav tegevus või projekt) ei tohi kahjustada oluliselt keskkonnanäesmärkide saavutamist. Nendeks keskkonnanäesmärkideks on:

- 1) kliimamuutuste leevendamine (kasvuhoonegaaside vähendamine);
- 2) kliimamuutustega kohanemine;
- 3) vee ja mereressursside kestlik kasutamine ja kaitse;
- 4) üleminek ringmajandusele;
- 5) saastuse vältimine ja tõrje (nt õhu-, vee- ja pinnasesaaste vältimine);
- 6) elurikkuse ja ökosüsteemide kaitse ja taastamine.

Kui tegevus panustab ühe keskkonnanäesmärgi saavutamisse, ei tohi see samal ajal kahjustada ehk takistada teiste keskkonnanäesmärkide saavutamist. Näiteks ringmajanduse edendamine ei tohi kaasa tuua olulist kahju veekeskkonnale ning veesaaste suurenemisele.

2. Kuidas mõista, mis on oluline kahju?

Vastus: Olulist kahju ei ole mõistena defineeritud Euroopa Liidu fondidega seotud õigusaktides. Selleks, et eristada olulist kahju ebaolulisest tuleb arvestada järgmiste teguritega:

- keskkonnamõju liik
- keskkonnamõju ulatus (kohalik, regionaalne, piiriülene)
- keskkonnamõju avaldumise tõenäosus ja sagedus
- keskkonnamõjust tingitud tagajärjed ja nende kestvuse iseloom
- õiguslikud või muud nõuded

3. Mille poolest erineb keskkonnamõtjude hindamine (KMH) ja "ei kahjusta oluliselt" põhimõttele vastavuse hindamine?

Vastus: Keskkonnamõtjude hindamise (KMH) kohustus ja sellega seotud nõuded on kehtestatud vastava seadusega (keskkonnamõtju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadus). Keskkonnamõtju hindamise eesmärk on anda tegevusloa andjale teavet kavandatava tegevuse ja selle reaalsete alternatiivsete võimalustega kaasneva olulise keskkonnamõtju kohta ning kavandatavaks tegevuseks sobivaima lahendusvariandi valikuks, millega on võimalik vältida või vähendada ebasoodsat mõju keskkonnale ning edendada säästvat arengut.

¹ Kui ei ole täpsustatud, siis kehtivad selgitused kõikide Euroopa Liidu fondide kohta. Vastused on koostatud eesmärgiga juhendada ja selgitada kaalutluskohti, mida küsimuse puhul arvesse võtta. Täpsem seisukoht taotluse rahuldamise osas tehakse kogu taotluse põhjal arvestades toetuse andmise tingimusi ja projekti vastavust nõuetele. Dokumendi on koostanud Riigi Tugiteenuste Keskus (kontakt Kristel Lopsik: kristel.lopsik@rtk.ee).

„Ei kahjusta oluliselt“ põhimõttele vastavuse hindamine on seotud Euroopa Liidu toetuste kasutamisega ning selle eesmärgiks on anda teavet toetuse andjale hindamaks kas tegevus toetab või vähemasti ei kahjusta keskkonnanäesmärkide saavutamist.

Kui toetatava tegevuse või projekti keskkonnamõjud on varasemalt hinnatud, siis saab võtta KMH aruandes toodud hindamise tulemused aluseks, et põhjendada „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttega kooskõla.

4. *Miks peab taotleja läbi viima ja esitama "ei kahjusta oluliselt" hindamise aruande toetuse taotlemisel?*

Vastus: „Ei kahjusta oluliselt“ hindamise läbiviimine ei ole kohustuslik iga toetusvooru korral. Taotlejale on see kohustuslik sellisel juhul, kui toetuse andmise tingimustega on vastav nõue kehtestatud. See kohustus sõltub peamiselt tegevustest, millele toetust antakse. Seda põhjusel, et toetavate tegevuste valdkonnad võivad olla taotlusvooru puhul väga erinevad ning toetuse andmise tingimustega ei pruugi olla võimalik kehtestada kriteeriume, mille täitmisel saab olla kindel, et toetatav tegevus vastab „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttele.

Toetuse andja peab olema veendunud rahastusotsust tehes, et toetatav projekt või tegevus ei too kaasa olulisi negatiivseid keskkonnamõjusid ning selleks saab taotleja viia läbi enda tegevuse vastavuse hindamise ning pakkuda välja vajadusel ka projektipõhiseid leevendusmeetmeid ehk lahenduse mõjude ennetamiseks või vähendamiseks.

5. *Kui ei saa välistada, et tegevus võib kahjustada oluliselt keskkonnanäesmärkide saavutamist, siis kas toetust on ikkagi võimalik saada?*

Vastus: Kui toetuse andmise tingimustega on määratud, et toetatavad tegevused peavad olema kooskõlas „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttega, siis tuleb sellega arvestada toetatava tegevuse kavandamisel ja elluviimisel. Tegevustega võib kaasneda ebaoluline mõju või mõju, mida saaks vähendada valides tehnilisi lahendusi või alternatiive, mis annavad parema keskkonnanäesmärgi tulemuse ning mis seeläbi vastavad „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttele. Kui aga leevendavate lahenduste kasutuselevõtmisel ei saa endiselt olulist kahju välistada, siis ei saa taotletavat tegevust rahastada, kui toetuse andmisel on vastav tingimus kehtestatud.

6. *Kes võib läbi viia „ei kahjusta oluliselt“ hindamist, selleks et toetust taotleda?*

Vastus: Taotlejale koostatud juhendis „ei kahjusta oluliselt“ põhimõtte hindamise läbiviimiseks on selgitatud, et hindamist võib läbi viia keskkonnanäesmärgi pädevust omav hindaja. See tähendab, et kas taotleja enda keskkonnaspetsialist või väline keskkonnaspetsialist saab hindamist läbi viia. Litsentsi või akrediteeringu nõuet ei ole kehtestatud (nt keskkonnamõju hindaja litsents). Keskkonnanäesmärgi pädevus tähendab erialase töökogemuse või hariduse olemasolu. Pädevuse nõue on vajalik, sest keskkonnanäesmärgi kehtestatud mitmete valdkondade kohta ning piisavalt ülevaatliku hindamise saab teha keskkonnanäesmärgi tundev ekspert.

7. *Ettevõtte ise ei oma pädevust, et läbi viia "ei kahjusta oluliselt" hindamist. Kes saavad läbi viia "ei kahjusta oluliselt" hindamist?*

Vastus: kõik keskkonnaspetsialistid või -ekspertid, kes omavad keskkonnanäesmärgi haridust või töökogemust võivad hindamist läbi viia, lähtudes taotlejale kehtestatud juhenditest. Toetuse andja võib vajadusel küsida täiendavat infot erialase pädevuse tõendamiseks. Samuti on toetuse andjal õigus kaasata aruannete vastavuse hindamiseks ka täiendavalt eksperte. Võimalik on analüüside tellimist ka ühildada teiste keskkonnanäesmärgi ülevaatliku hindamisega.

Näiteks kui viiakse läbi energiatõhususe auditit, siis on võimalik koos energiatõhususe auditiga läbi viia ka „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttele vastavuse hindamine.

8. *Kas ettevõtte juht/kvaliteedijuht või muu töötaja, kes otseselt ei oma keskkonnavalast haridust/töökogemust, kuid kes on kursis ettevõtte ja toetatava tegevusega, võib „ei kahjusta oluliselt“ hindamist läbi viia?*

Vastus: kui ettevõtte töötajal või juhil ei ole keskkonnavalast töökogemust või haridust, siis ei saa ta viia läbi vastavat hindamist, kuid võib osaleda hindamise protsessis andes selgitusi projekti tegevuste kohta ning koondades vastavaid andmeid. Keskkonnavalane pädevus on vajalik, et hinnata tegevuse vastavust esmalt õigusaktide nõuetele ning leida ka tõendusmaterjali ja põhjendusi võimalike mõjude kohta kõigi keskkonnavaldkondade lõikes. Üldiselt on ettevõtte kursis enda tegevuse mõjudega, kuid võib puududa otsene pädevus hindamiseks mõju ja vastavust kõigile muudele keskkonnavaldkondade õigusaktidele.

9. *Tootmisettevõtte soovib investeerida toetuse abil tootmiseseadmetesse, et suurendada tootmisprotsesside automatiseerimist. Ettevõtte kasutab tootmisprotsessis suures koguses vett ning tootmiseks vajalik energia pärineb fossiilsetest kütustest. Millega peab ettevõtte arvestama "ei kahjusta oluliselt" põhimõttele vastavuse hindamisel?*

Vastus: Kui tootmisettevõtte taotleb toetust olemasoleva tootmise arendamiseks, siis tuleb tagada, et investeeringu mõjul ei teki olulist kahju ühelegi kuuele keskkonnaeesmärgile. Kui toetuse andmise tingimused seavad kohustuseks taotlejale läbi viia „ei kahjusta oluliselt“ hindamine, siis tuleb selleks vastavalt juhendile lisada iga keskkonnaeesmärgi juurde selgitus, et kas võib tekkida oluline kahju või milliseid leevendavaid meetmeid kavandatakse kasutada, et mõju oleks väike või puuduks üldse. Samuti tuleks välja tuua, et kuidas investeering panustab just keskkonnaeesmärkide saavutamisse, kui tegemist on toetuse andmise tingimusega.

Hindama peab investeeringu (toetatava tegevuse või projekti) ja sellega otseselt seotud tootmisprotsesside mõjusid. Näiteks kui liini automatiseerida, siis tuleks välja selgitada kas see vähendab või suurendab jäätmeteket, kas see suurendab energia tarbimist või suurendab energiatõhusust, kas uus liin toob kaasa ka uusi tootmisprotsesse, mis suurendab veekasutust, kemikaalide kasutust või põhjustab uut liiki heidet.

Keskkonnaeesmärkide lõikes peaks antud näite puhul tähelepanu pöörama järgmisele:

- a. *Kliimamuutuste leevendamine:* kas uuendatud tootmisliini tõttu suureneb oluliselt energiatarve ja seeläbi ka kasvuhoonegaaside heide, sõltudes tarbitavast elektrist.
- b. *Kliimamuutustega kohanemine:* kas projekt võib olla haavatav muutuvatele kliimaoludele ja ekstreemsetele ilmastikutingimustele, tuua välja võimalik riskid ja lahendused leevenduseks.
- c. *Vee ja mereressursside kestlik kasutamine ja kaitse:* selgitada, kas uuendatud tootmisliin võib tuua kaasa veekasutuse suurenemine, selgitada leevendusmeetmeid kuidas kavandatakse veekasutust vähendada ning kas see võib tekitada mõju pinna- või põhjavee varudele.
- d. *Ringmajandus, sealhulgas jäätmetekke vältimine ja jäätmete ringlussevõtt:* kas uuendatud tootmisliin toob kaasa jäätmete tekke suurendamise või vähendamise, kuidas kavandatakse tekkivate jäätmete käitlemist, oluline on tähelepanu pöörata jäätmete ringlussevõtu suurendamise võimalustele.
- e. *Õhu-, vee- ja pinnasesaastuse vältimine ja tõrje:* kas liini uuendamisel on mõju ka võimalikele heitmetele (nii tahked heitmed kui ka gaasilised heitmed), kas kavas on rakendada ka heitmete püüde- või puhastusseadmeid. Kui tootmises kasutatakse vett, siis kuidas mõjutab tootmisliini uuendamine veeheidet (nii kogus kui ka reovee koostis), samuti kuidas kavandatakse tekkivat reovett puhastada.

- f. *Elurikkuse ja ökosüsteemide kaitse ja taastamine*: kas tootmisliini uuendamisel võib suurendada oluliselt sõltuvust looduslikest ressursidest ehk toormaterjalist ning kas see võib oluliselt mõjutada ka kaitsealade ja looduskeskkonna seisundit.

Olulised aspektid toetuse andmiseks ja „ei kahjusta oluliselt“ hindamise läbiviimiseks:

1) **Projekti piirid**: oluline on silmas pidada, et hindamisel tuleks arvestada olulusringipõhise lähenemisega. Olemasoleva liini automatiseerimisel võib olla olulusring ja sellega seotud projektpiirid väikesed, kuna liin on juba varasemalt paigaldatud ning sellega ei kaasne täiendavalt olulist mõju kasutusfaasis ega ka hiljem demonteerimisfaasis. Kui liini täiendatakse, siis peaks selgitama, et kas see mõjutab ressursikasutust, jäätmeteket, võimalikku saastet. Hinnata ei ole vaja liini tootmiseks kulunud materjalide keskkonnajalajälge ega töötajate transpordi mõju või muud ettevõtte mõju, mis ei ole seotud otseselt toetava tegevusega. Projekti piirid on seotud toetatava tegevuse ehk toetust taotleva projekti ja selle vahetu mõjuga keskkonda puudutavatele sisenditele (ressursikasutus) ja väljunditele (heitmete, jäätmete teke). Kindlasti tuleb silmas pidada toetuse andmise tingimusi ja kohustusi nt ressursi- või energiatõhususe tagamiseks, välistusi toetatavale tegevusele.

2) **Selgituste piisavus ja tõendid**: Euroopa Komisjoni tehnilistes suunistes „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttele vastavuse hindamiseks on lisas II toodud näidisloetulu võimalikest tõenditest ja allikatest, mille kaudu selgitada, et oluline kahju puudub. Kui tootmises ei kasutata mingit liiki ressursi, siis piisab kui selgituses on toodud, et ei kasutata ja seega ei teki ka olulist kahju. Kui on hindamisel kaalumise koht ja vaja on rakendada võimalikke leevendusmeetmeid, siis üldiselt peaks läbi viima juba 2.osa hindamise, et vastata täpsematele küsimustele.

3) **Toetusmeetmega seotud välistused või piirangud**: Kuna ettevõtte kasutab fossiilseid kütuseid, siis võib olla teatud toetuse andmise tingimuste juures välistused kas tegevusaladele, mida ei toetata või siis ei tohi toetatav tegevus olla suunatud otseselt fossiilkütuste kasutusele või kavandatud nende kasutamiseks. Samuti võivad toetuse andmise tingimused seada eesmärgiks energiatõhususe suurendamise. Hindamisel tuleb selgitada, et kas kavandatakse rakendada leevendusmeetmeid (nt paigaldatakse päikesepaneelid, et kas ise taastuvallikatest elektrit toota, kasutatakse ära protsessi jääksoojust, et suurendada energiatõhusus vms).

10. *Majutusteenust pakkuv hotell soovib investeerida oma tegevuse digitaliseerimisse (hotellitegevustes võetakse kasutusele digitaalsed ja automaatlahendused). Soojust saadakse kaugküttest, mis viidi gaasiküttelt üle põlevkiviõli küttele. Millega peab arvestama "ei kahjusta oluliselt" põhimõttele vastavuse hindamisel?*

Vastus: Kui toetuse andmise tingimuste on ette nähtud, et taotleja peab läbi viima „ei kahjusta oluliselt“ hindamise, siis tuleb näite puhul tuua välja, kas kasutusele võetavad lahendused võivad tekitada mõju mõnele keskkonnavaldkonnale või mitte. Alati tuleks lisada ka lühike selgitus. Kui toetuse andmise tingimustes on toodud tegevusalade kohta välistused (nt ei toetata fossiilkütustega seotud tegevust), siis tuleks „ei kahjusta oluliselt“ analüüsi puhul selgitada ka kas oma tegevuses sõltutakse fossiilkütustest (nt omatakse enda katlamaja).

11. *Mida tähendab tootmisettevõtte vaates olulusring? Millega tuleb olulusringi põhisel lähenemisel arvestada, kui on vaja hinnata vastavust „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttele?*

Vastus: Olulusring on tavapäraselt toote või teenuse eluiga „hällist hauani“, mis koosneb tootesüsteemi järjestikustest ja omavahel seotud etappidest. Üldiselt kuuluvad olulusringi toote valmistamiseks vajaliku toorme kaevandamine ja tootmine, toote valmistamine, pakendamine, tarbijale levitamine ja transport, kasutamine ning toote kasutusest kõrvaldamine ehk tekkivate jäätmete käitlemine.

Eristatakse olulusringi hindamist ja olulusringipõhist lähenemist. Esimesel juhul on tegemist analüüsiga ning keskkonnajuhtimise vahendiga, millega hinnatakse toote või teenuse täielikku keskkonnamõju. Selleks summeeritakse sisendid (materjalikulu ja energiamahukus) ning väljundid (heitvesi, heitgaas, jäätmed) kogu toote või teenuse olulusringi vältel ning hinnatakse kõikide sisendite ja väljundite tekitatud mõju. Selleks kasutatakse näiteks ISO standardite põhist metoodilist hindamist.

„Ei kahjusta oluliselt“ põhimõttele vastavuse hindamisel tuleb lähtuda eeskätt olulusringipõhisest lähenemisest, mille puhul peetakse silmas toote või teenuse olulusringi keskkonnamõju vähendamisele ja ringi sulgemisele suunatud tegevusi ning erinevate tegevusetappide keskkonnamõjusid. Praktikas tähendab see seda, et olulusringi metoodiline hindamine (ing.k. *life cycle assessment, LCA*) ei ole vajalik (kui on tehtud LCA hindamine, siis saab kasutada hindamistulemusi). „Ei kahjusta oluliselt“ hindamine peaks hõlmama analüüsitava projekti või investeeringu tootmise, kasutamise ja kasutuselt kõrvaldamise etappe, sõltuvalt sellest, kus võib tekkida suurim kahju ehk võimalike mõjude hindamisel peaks arvestama erinevaid tootmisettevõtte tegevuse etappe (nt. energiakasutus, ressursikasutus, jäätmete, transport, kasutuselt kõrvaldamine).

12. *Milliste mõjudega (esmased mõjud, kaudsed mõjud) peab arvestama „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttele vastavuse hindamisel?*

Vastus: Üldiselt jagunevad mõjud mitmeks:

1) otsesed mõjud (ettevõtte enda põhitegevustega seotud vahetud mõjud, nt transport, hooned, tootmisprotsess, heitkogused mis tekivad kütuste põletamisel, tööstusprotsesside heited jms)

2) esmased kaudsed mõjud (seotud projekti raames tarbitava, kuid mitte projekti raames toodetava energiaga või pakutavate ressursidega ehk teiste ettevõtete poolt toodetud ja nendelt ostetud elekter, soojus, materjalid jm tootmissisendid)

3) kaudsed mõjud (võib pidada projekti tegevuste tagajärjeks, nt tooraine või lähteainete tootmisel või kaevandamisel tekkiv heide, töötajate enda transpordi mõjud jms).

„Ei kahjusta oluliselt“ põhimõtte seisukohalt on olulised otsesed ja esmased kaudsed mõjud. Näide otsesest mõjust oleks materjalide kasutamine hoone ehitamisel. Esmase kaudse mõju näitena võib tuua eeldatava tulevase kasvuhoonegaaside heite, mis on tingitud hoone tarbitavast elektrienergiast.

13. *Mis saab siis kui ettevõtte on algselt hinnanud oma tegevuse „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttele vastavaks, kuid hilisem audit tuvastab, et algne hindamine ei ole tehtud korrektselt ning elluviidud tegevus on kaasa toonud olulise kahju?*

Vastus: Kohustus tagada vastavus „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttega projekti ellu viies lasub taotlejal. Kui toetuse taotlusvormi täidetakse, siis tuleb lisada ka taotlusvormi juures kinnitus, et taotleja tagab vastava põhimõtte järgimise ka projekti tegevuste elluviimisel. Seega tuleb arvestada olulise kahju vältimisega ka projekti tegevuste elluviimisel.

14. *Kui ettevõtte täidab kõik olemasolevad Euroopa Liidu ja Eesti keskkonnavalaste õigusaktid, siis miks on vaja täiendavalt läbi viia „ei kahjusta oluliselt“ vastavuse hindamist ning kas on võimalus, et õigusakte täites ei olda vastavuses „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttega?*

Vastus: „Ei kahjusta oluliselt“ põhimõtte täiendab keskkonnavalaseid nõudeid, mis on sätestatud erinevates õigusaktides. Kohaldatava Euroopa Liidu ja riikliku keskkonnavalatuse järgimine on eraldiseisev kohustus ega vabasta põhimõtte „ei kahjusta oluliselt“ järgimise hindamisest. Õigusaktidega on reguleeritud mitmed tegevused, kuid seoses muutuvate väljakutsete ja võetud eesmärkidega, ei pruugi varem reguleeritud tegevused enam toetada keskkonnavalatuse saavutamist. Näiteks on kehtestatud nõuded jäätmepõletusele, kuid arvestades ringmajandusele üleminekut ei toeta jäätmepõletuslahendused alternatiivide olemasolul ringlussevõttu ja seeläbi

ringimajandust. Seega ei saa pidada jäätmepõletust üldiselt „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttega vastavaks. Kuigi kehtivate ELi õigusaktide järgimine annab selge signaali, et meede ei põhjusta keskkonnakahju, ei tähenda see automaatselt, et meede vastab põhimõttele „ei kahjusta oluliselt“, sest mõned keskkonnaeesmärgid ei kajastu veel täielikult ELi keskkonnavalastest õigusaktides. Seega on vajalik hinnata läbi keskkonnaeesmärkide projekti panust või võimalikku kahju nende eesmärkide saavutamiseks.

15. Kui projektil on kohustus teha keskkonnamõjude hindamine (KMH), siis kas on vajalik läbi viia täiendavalt ka „ei kahjusta oluliselt“ vastavuse hindamine? Kui KMH on tehtud ja on järeldatud, et oluline kahju puudub, siis kas on võimalik, et projekt ei vasta ikkagi „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttele?

Vastus: sarnaselt küsimusele nr 14 antud vastuses ei tähenda vaid õigusaktidele vastamine kohest vastavust „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttele.

Põhimõtte „ei kahjusta oluliselt“ järgimise hindamisel tuleks arvesse võtta KMH mõjuhinnanguid, kui need on läbi viidud ja selleks on olnud seadusest tulenev kohustus. Kuigi KMH tulemused on tugevaks signaaliks olulise kahju puudumise kohta mitmele asjaomasele keskkonnaeesmärgile ei tähenda see automaatselt, et projekt on vastavuses „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttega, mille käsitus on laiem KMH hindamise protsessist. Seda põhjusel, et keskkonnamõju hindamine, sh strateegiline hindamine või kestlikkuse/kliima seisukohast hindamine ei pruugi hõlmata kõiki põhimõtte „ei kahjusta oluliselt“ järgimise hindamise raames nõutavaid aspekte (6 keskkonnaeesmärki). Seda seetõttu, et ei keskkonnamõju hindamise direktiivis ja keskkonnamõju strateegilise hindamise direktiivis sisalduvad õiguslikud kohustused ega ka asjakohastes komisjoni suunistes sätestatud lähenemisviisi ei ole samad, mis on sätestatud taksonoomiamääruse artiklis 17² („Keskkonnaeesmärkide oluline kahjustamine“). Näiteks on keskkonnamõju hindamine vajalik toornafta rafineerimistehaste ja söekütel töötavate soojuselektrijaamade ehitamise ning nafta või maagaasi tootmisega seotud projektide puhul. Seda liiki meetmed ei oleks siiski kooskõlas taksonoomiamääruse artiklis 17 („Keskkonnaeesmärkide oluline kahjustamine“) sätestatud põhimõttega „ei kahjusta oluliselt“ kliimamuutuste leevendamise seisukohast, sest kõnealuses artiklis on sätestatud, et tegevus kahjustab oluliselt, kui see põhjustab olulist kasvuhooonegaaside heidet.

Võimalik on KMH hindamist ühildada „ei kahjusta oluliselt“ hindamisega, mis võimaldab juba ka kavandatud tegevuste puhul hinnata kooskõla keskkonnaeesmärkidega. KMH aruanne saab olla aluseks, et läbi viia „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttele vastavuse hindamist ning täiendada puuduoleva osa võrra teavet võimaliku kahju kohta keskkonnaeesmärkide saavutamisele.

16. „Ei kahjusta oluliselt“ vastavuse hindamisel tuli välja, et võib esineda olulise kahju oht. Selle vältimiseks on plaanitud leevendusmeetmed või välditavad tegevused, mille tulemusena tagatakse, et tegevuse elluviimisel olulist kahju ei tekitata. Kas sellisel juhul on projekt kooskõlas „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttega? Millega tuleb projekti elluviimisel arvestada?

Vastus: kui projekti puhul on leitud „ei kahjusta oluliselt“ hindamise käigus, et esineb risk olulise kahju tekkeks, siis tuleks rakendada keskkonnakaitselisi leevendusmeetmeid. Mõjude vältimiseks ja vähendamiseks kavandatud lahendused on mõeldud selleks, et tegevus saavutaks vastavuse „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttele. Tuleb arvestada, et

² Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2020/852, 18. juuni 2020, millega kehtestatakse kestlike investeeringute hõlbustamise raamistik ja muudetakse määrust (EL) 2019/2088: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32020R0852>

hindamise tulemustes kirjeldatud ja kavandatud leevendavad tegevused või lahendused tuleks rakendada ka projekti ellu viies, et võimalik kahju ei realiseeruks projekti eluea jooksul. Kui projekti ellu viies leevendusmeetmeid ei järgita, siis on võimalik toetuse osas teha finantskorrektsiooni otsus ehk tagasimakse taotlus.

17. Projekti sisuks on tootmise elektrifitseerimine ning tootmisettevõtte digitaliseerimine, mille tarbeks ostetakse elekter võrgust. Praegu plaanitakse osta tavalisel viisil toodetud elektrienergiat, kuna roheenergiat peetakse liiga kalliks. Kas roheenergia ostmine on kohustuslik, et projekt vastaks "ei kahjusta oluliselt" põhimõtetele?

Vastus: Elektrifitseerimist peetakse Euroopa Komisjoni tehniliste suuniste põhjal üldiselt vastavaks „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttele: meetmeid, millega edendatakse suuremat elektrifitseerimist (nt tööstuse sektoris), peetakse kliimamuutuste leevendamise keskkonnaeesmärgi puhul põhimõttele „ei kahjusta oluliselt“ vastavaks. Elektritootmine ei ole veel kogu Euroopa Liidus kliimaneutraalne tegevus (elektriliikide CO₂-mahukus on liikmesriigiti erinev) ning põhimõtteliselt on CO₂-mahuka elektritarbimise suurenemine vähemalt lühiajalises perspektiivis selliste meetmete esmane kaudne mõju. Kuid nende tehnoloogiate ja taristute kasutuselevõtt on kliimaneutraalse majanduse jaoks vajalik, nagu ka meetmed kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamise 2030. ja 2050. aasta eesmärkide saavutamiseks. Taotleja peaks selgitama enda kasutatava elektrienergia päritolu ning kui kavandatakse ka ise elektrit toota, siis selgitada tootmisvõimsust ja ajalist raami taastuvenergia tootmiseks. Kui kasutatakse võrguelektrit, mis on toodetud tavalisel viisil, siis tuleks selgitusena lisada riiklikul tasandil kavandatud tegevused³ taastuvenergia tootmisvõimsuse suurendamiseks. Samuti peab lisaks tõendama, et kõnealused meetmed ei kahjusta oluliselt ülejäänud viit keskkonnaeesmärki.

Hindamise puhul tuleks tuua ka välja lahendused energiatõhususe suurendamiseks, mis on vahetult seotud elektrienergia kasutamise efektiivsusega. Roheelektri kasutamine on väga hea lahendus kuidas tootmise keskkonnamõju vähendada, kuid kui meetmes pole vastavat tingimust roheelektri kasutamiseks, siis ei ole roheelektri kasutamine täies ulatuses kohustuslik. Kui meetme puhul on vaja summeerida CO₂ jalajälge, siis peab arvestama, et tavalisel viisil toodetud elektri puhul on see jalajälg oluliselt suurem ning see võib tähendada hindamisel väiksemaid osakaale ehk toetust võivad saada need projektid, mille keskkonnatulemused on paremad.

18. Projekti tegevuste tulemusena muutub ettevõtte tootmine keskkonnasõbralikumaks, kuid tootmisest tekkivad jäätmed ei lähe ringlussevõttu, vaid antakse üle tavapäraselt jäätmekäitlejale, kes siis jäätmed ladestab prügilasse või suunab põletamiseks jäätmepõletustehasesse. Kas sellisel juhul on ettevõtte tegevus vastavuses "ei kahjusta oluliselt" põhimõttega?

Vastus: kui ettevõtte tootmise käigus tekivad jäätmed, siis tuleks esmalt üle vaadata tootmisprotsess ja hinnata kas on võimalik jäätmeteket vähendada (nt luues kõrvalsaadustest toote, muutes tootmist, et jäätmeid tekiks vähem või vähendada tekkivate jäätmete ohtlikkust). Tekkivate jäätmete puhul tuleb lähtuvalt jäätmekäitluse hierarhiast eelistada ringlussevõttu, et olla kooskõlas ringmajanduse eesmärgiga. Teatud jäätmeliikidel puudub keskkonnatoimeliselt parem lahendus kui nende kõrvaldamine (nt ohtlike omaduste tõttu). Kui aga ettevõtte teeb valiku, et jäätmed tuleks harjumuspäraselt suunata kõrvaldamisse ehk ladestada prügilasse, kuigi on olemas alternatiiv käitlemiseks, siis ei ole selline tegevus kooskõlas „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttega ringmajanduse

³ Lähtuda tuleks Eesti kliimapolitiika põhialustest aastani 2050 (KPP 2050), riiklikust energia- ja kliimakavast (REKK 2030) ning Eesti energiamajanduse arengukava aastani 2030 (ENMAK 2030), millega on määratud suunad ja tähtajad taastuvenergia osakaalu suurendamiseks ja kliimaneutraalsuse saavutamiseks. Dokumendid ja viited nendele on leitavad Majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi lehelt: <https://www.mkm.ee/energeetika-ja-maavarad/energiamaajandus/energia-ja-kliimakava>

keskkonnaeesmärgi suhtes. Kui jäätmed jõuavad peale eeltöötlust jäätme põletusse, siis seda nimetatakse energeetiliseks taaskasutuseks ning selle käitlusviisi valik oleks võimalik siis, kui puuduvad paremad käitlusalternatiivid ehk pole võimalik ringlussevõtta. Sellisel juhul on toetatav tegevus kooskõlas „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttega. Peamine eesmärk peaks olema jäätmetekke vähendamine ehk lahenduste leidmine selliselt, et tootmise juures tekiks väheks jäätmeid ning leitakse kõrvalsaadustele turustusvõimalus, samuti tuleb tähelepanu pöörata jäätmete ohtlike omaduste vähendamisele. Taotleja jaoks tähendab see enda tegevuste hindamist ringmajanduse põhimõtetest lähtuvalt.

19. Ettevõtja ei tea enda ettevõtte mõjust kasvuhoonegaaside heite tekkele ehk kasvuhoonegaaside (KHG) jalajälje suurus. Kuidas saaks ettevõtte enda KHG heidet hinnata?

Vastus: esmalt tuleb vaadata kas toetuse andmise tingimustega on määratud kohustus CO₂ heidet arvestada. Kui on, siis sellisel juhul on ka viited juhenditele ja metoodikale toodud juba toetuse andmise tingimuste juures. Kui aga CO₂ heidet oleks vaja hinnata „ei kahjusta oluliselt“ hindamise raames, siis on võimalik hindamisel kasutada Keskkonnaministeeriumi lehel olevat tööriista organisatsioonidele KHG jalajälje mõõtmiseks Eestis oludes. Seda saavad kasutada nii ettevõtted kui ka KHG hindajad ehk keskkonnaekspertid. KHG hindamine ja heitkogustega arvestamine on osa kestlikust ärimudelitest, seega oleks vajalik ettevõtte tegevuste kliimamõjude hindamiseks ja vähendamiseks alustada KHG heite esmase hindamisega ning selleks sobib Keskkonnaministeeriumi lehel olev tööriist: <https://envir.ee/kliima/toetavad-materjalid/organisatsioonide-khg-jalajalg#juhendmaterjal>

20. Ettevõtja ei ole seni enda ettevõtmist silmas pidades arvestanud kliimamuutustega kohanemist. Kuidas peaks mõistma kliimamuutuste kohanemist ning mida peaks tegema, et osata hinnata enda ettevõtte valmisolekut ja mõju kliimamuutustega kohanemisele?

Vastus: kliimamuutustega kohanemine keskkonnaeesmärgina tähendab seda, et projekt või investeering mida ellu viiakse, oleks vastupidav muutuvale kliimale ning projekt ise ei tohiks halvendada piirkondlikult kohanemist. Kliimamuutustega kohanemise valmisolekut on võimalik hinnata läbi kliimarisikide kaardistamise. Kliimarisikid on näiteks sellised akuutsed nähtused nagu tugevamad üleujutused, paduvihmad, põuad, kuumalained, metsatulekahjud, tormid, maalihked, samuti sellised kroonilised nähtused nagu prognoositav mereveetaseme tõus ning keskmise sademete hulga, mullaniiskuse ja õhuniiskuse muutumine. Kliimarisikid on asukoha põhised (nt üleujutusala, mis on kaardistatud). „Ei kahjusta oluliselt“ hindamise kontekstis tegevus kahjustab oluliselt kliimamuutustega kohanemist, kui see põhjustab praeguse kliima ja eeldatava tulevase kliima kahjuliku mõju suurenemist tegevusele endale või inimestele, loodusele või varadele. Kui näiteks planeerida uut tootmishoonet, siis tuleb juba arvestada ka sellega, et tegevus ei jääks üleujutusala, kuna selles vööndis ei saa lubada enam ehitustegevust. Kui on risk piirkonnas suuremateks üleujutusteks, siis tuleks kohandada sadeveesüsteeme suuremate sademete hulgaga toimetulekuks. Samuti, kui on teada, sagenevad tormid võivad kaasa tuua elektrikatkestusi, mis mõjutab otseselt tootmist, siis tuleks läbi mõelda milliseid lahendusi saaks kasutada elektrikatkestusest tingitud kahjude vältimiseks või vähendamiseks. Seega on kliimamuutustega arvestamine ja nendega kohanemine vajalik äri riskide maandamiseks. Täpsemalt on võimalik kliimarisikide hindamiseks kasutada infoallikana Euroopa Komisjoni tehnilisi suuniseid taristu kliimakindluse tagamiseks⁴. Riigi Tugiteenuste Keskuse leheküljel on toodud

⁴ Euroopa Komisjoni teatis „Taristu kliimakindluse tagamise tehnilised suunised aastateks 2021–2027“, 2021/C 373/01, ELT C 373, 16.9.2021, lk. 1–92: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:52021XC0916\(03\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:52021XC0916(03))

juhendamaterjal⁵, mis selgitab kuidas hinnata kliimariske (kliimakindluse tagamise juhendamaterjal) ning milliseid infoallikaid selleks kasutada. Lisaks on ka Keskkonnaministeeriumi kodulehel⁶ koondatud informatsiooni kliimamuutustega kohanemise arengukavast ja erinevate majandussektorite võimalikest kliimarisikidest ja lahendustest.

21. Ettevõtte tegevus eeldab vee erikasutusluba, mis on ettevõttele juba varasemalt väljastatud. Kas "ei kahjusta oluliselt" hinnangus peab välja tooma leevendusmeetmed või välditavad tegevused? Kas „ei kahjusta oluliselt“ hindamise 1.osas tuleks anda hinnanguks vett puudutavates keskkonnaeesmärkides "jah"?

Vastus: keskkonnalubade taotlemise kohustus tuleneb eriseadustest ning vee erikasutusluba on vajalik erinevateks tegevusteks. Sealjuures tuleb hinnata, et kas toetatav tegevus või uuendus tootmises toob kaasa näiteks suurema veekasutuse või heitvee tekke, samuti muudatused reovee koostises. Kui toetatav tegevus mõjutab veekasutust negatiivselt, siis tuleks välja tuua leevendusmeetmed. Kui on näha, et mõju veeresurssidele võib olla oluline, siis tuleks hindamise 1.osas märkida „jah“ ning esitada 2.osas täpsemad selgitused, et kas muudatus toob kaasa olulise kahju ohu või mitte. Keskkonnalubade olemasolu ei välista vastavust „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttele. Hindamise käigus tuleb selgitada milliseks tegevuseks on luba väljastatud ning kas toetatav tegevus võib olulist kahju tekitada veekasutusele ja sellega seotud eesmärkide saavutamisele.

22. Ettevõtte tegeleb kemikaalide töötlemisega, mida jääb tootmisprotsessis jäätmetena üle. Kemikaalid on ohtlike omadustega ning tekkivaid jäätmeid peab ohtlike jäätmetena jäätmekäitlejale üle andma. Kas sellisel juhul peaks ettevõtte planeerima leevendusmeetmeid, et olla vastavuses „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttega ringmajanduse, sh jäätmetekke vältimise ja ringlussevõtu eesmärgi saavutamiseks?

Vastus: tootmises kasutatakse laialdaselt erinevaid kemikaale, millel võivad olla ohtlikud omadused. Osadel kemikaalidel on olemas keskkonnasõbralikumad ehk ohutumad alternatiivid, osadel kemikaalidel veel mitte. Eelistada tuleks ohtlike kemikaalide asendamist ohutumate alternatiividega ning see saab olla üheks leevendusmeetmeks. See, kas konkreetselt toetatav tegevus ja kasutatavad kemikaalid võivad tekitada olulist kahju (nt suureneb ohtlike jäätmete teke), sõltub konkreetselt projektist. Kuid „ei kahjusta oluliselt“ hindamise käigus tuleks selgitada jäätmetekke vähendamise võimalusi, ringlussevõtu suurendamise võimalusi (ka ohtlike omadustega jäätmeid on võimalik ringlusse võtta), samuti tuleks saaste tõrje ja vältimise eesmärgi kontekstis tuua välja, et kuidas on tagatud kemikaalidest tingitud saaste vältimine ja vähendamine ning selgitada kas leevendusmeetmeid on võimalik rakendada (nt on olemas väiksema keskkonnamõjuga alternatiivid kemikaalidele, mida plaanitakse kasutada). Kas toetatav tegevus mõjutab kemikaalide kasutust ning kas see mõju võib olla oluline, selgub konkreetse projekti detailidest. Kui on risk kahju tekkeks, siis tuleks kavandada leevendusmeetmeid, et olla kooskõlas „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttega.

23. Projekti käigus automatiseeritakse tootmisliini. Ettevõtte tootmises tekib paratamatult ka praaki. Kui ettevõtte planeerib leevendusmeetmed, siis kas tegevus on ikkagi toetatav ehk kooskõlas „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttega?

⁵ Riigi Tugiteenuste Keskuse juhendid taotlejale (keskkonnanõuded): <https://rtk.ee/toetuste-taotlemine-ja-korraldamine/abiks-taotlejale/keskkonnanouded#Juhendid%20ja%20abimaterjalid>

⁶ Keskkonnaministeeriumi koduleht kliimamuutustega kohanemise teemal: <https://envir.ee/kliimamuutustega-kohanemise-arengukava>

Vastus: „Ei kahjusta oluliselt“ hindamise käigus tuleb selgitada kas tootmisliini automatiseerimine toob kaasa suurema praagi tekke või mitte ehk kas muudatuse tõttu suureneb jäätmeteke. Leevendusmeetmeid on võimalik rakendada. Näiteks selliselt, et praaktoodang osutub tootearenduse abil kõrvalsaaduseks, mida on võimalik tootena turustada. Kui leevendusmeetmete kasutamisel väheneb jäätmeteke ja mõju jäätmetest keskkonnale, siis on tegevus kooskõlas „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttega ning seda tegevust saab toetada.

24. *Ettevõtte tegevus on mürarikas, kohalikud elanikud aeg-ajalt kaebavad selle üle. Ettevõtte on pidanud olukorda parandama. Kas ettevõtte, kes taotleb toetust, on oma tegevuses esineva häiringu tõttu kooskõlas „ei kahjusta oluliselt põhimõttega“?*

Vastus: müra on üks saasteainetest, mis võib kahjustada inimeste tervist või keskkonda. Müra kui keskkonnanäringu hindamine on seotud õhu-, vee- ja pinnasesaastuse vältimise ja tõrje eesmärgiga ning sealjuures tuleks selgitada, et milline on toetava tegevuse seos müra tekkega, kas see võib suureneda või hoopis väheneda. Selgitada, et kas müratase on normide piires ning milliseid leevendusi on kasutusele võetud või kavandatakse rakendada. Nt tekib müra ajutiselt ehitustööde käigus ning sellisel juhul tuleb selgitada, et kuidas on välditud, et see ei põhjusta olulist häiringut. Kui kasutatakse leevendusmeetmeid, millega on välditud oluline häiring, siis on tegevus kooskõlas „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttega.

25. *Ettevõtte soovib laiendada enda tegevust ohustatud looma elupaiga läheduses. Toetust taotleva projekti tegevusi see ei puuduta, kuid puudutab see ettevõtte teisi tegevusi. Ettevõtte on läbinud KMH hindamise. Kuivõrd see mõjutab „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttele vastavust „Elurikkuse ja ökosüsteemide kaitse ja taastamise“ eesmärgi osas?*

Vastus: kui ettevõtte on laienduse osas läbi viinud keskkonnamõjude hindamise (KMH) ning selle käigus pole leitud, et tekiks kahju kaitsealuse loomaliigi elupaigale, siis saab sellele tugineda „ei kahjusta oluliselt“ hindamisel. Samuti tuleks selgitada lähemalt toetust taotleva projekti seost või nende puudumist muude tegevustega. Peamine on see, et toetatav tegevus ise ei tooks kaasa olulist kahju.

26. *Kui kaua kehtib „ei kahjusta oluliselt“ hindamise tulemus? Kas sama hindamise aruannet, mis tehakse nüüd, saab kasutada ka näiteks 5 aasta pärast?*

Vastus: juhenditega ei ole ette nähtud „ei kahjusta oluliselt“ hindamise kehtivusaega. See kehtib seni, kuni see on sisu poolest asjakohane ehk pole toimunud muudatusi, mis tingiksid mõne keskkonnaeesmärgi osas mõjude ümberhindamist.

27. *Kui kaua võtab aega „ei kahjusta oluliselt“ hindamine? Kuidas oleks võimalik seda kiirendada?*

Vastus: see sõltub vägagi toetatava tegevuse ulatusest ja mõjudest. Hindamine võib võtta mõned tunnid, kuid kui andmeid on rohkem siis ka nädala või mitu. Võimalik on kiirendada heas koostöös ettevõtte ja hindaja vahel, näiteks koondades kõik vajalikud materjalid ja selgitades piisavalt toetatava tegevusega seotud asjaolusid.

28. *Toetust taotleb põlevkiviõli tootev ettevõtte, kas sellisele tegevusalaga ettevõttele võib toetust anda?*

Vastus: üldjuhul taaste- ja vastupidavusrahaastust ega ka õiglase ülemineku fondist ei saa toetada fossiilkütustega seotud tegevusi. Täpsemad välistused ja tingimused on toodud toetuse andmise tingimuste juures. Toetatav tegevus peab olema kooskõlas „ei kahjusta oluliselt põhimõttega“, mille puhul ei tohi põhjustada olulist kasvuhoonegaaside suurendamist.

29. *Toetust taotleb soojatootja, kes toodab sooja maagaasist, kas sellisele ettevõttele võib toetust anda?*

Vastus: maagaasiga seotud projektide puhul tuleb lähtuda Euroopa Komisjoni tehnilistest suunistest „ei kahjusta oluliselt“ põhimõtte kohaldamise kohta taaste- ja vastupidavusraha puhul⁷. Selle lisa III selgitab eritingimusi meetmete puhul, mis on seotud maagaasil põhineva elektri- ja/või soojatootmisega ning sellega seonduva ülekande- ja jaotustaristuga. Samuti tuleb lähtuda toetuse andmise tingimustest, et kas tegevus on toetatav lähtuvalt toetuse andmise eesmärgist.

30. Toetust taotleb ettevõtte, kes toodab plastmassi tooret (graanuleid) ja ka plasttooteid, mille üks komponente on nafta, kas sellisele ettevõttele võib toetust anda?

Vastus: kui on toetuse andmise tingimustes välistused, siis üldiselt kehtivad need fossiilkütustele ehk siis põlevainetele. Plastgraanulid ega -tooted ei ole fossiilkütused. Selleks, et tegevus oleks kooskõlas „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttega tuleb hinnata, et kas toetatav tegevus on kooskõlas ringmajanduse põhimõtetega ning tuleb välistada, et see ei takistaks ringmajanduse edendamist ehk toodete ringlusse võetavust. Kindlasti peab tegevus olema vastavuses ka muude keskkonnaeesmärkidega.

31. Ettevõtte on CO2 neutraalne, kas see mõjub kuidagi positiivselt ettevõttele, toetuse taotlemise vaates?

Vastus: tihti on toetuse andmise tingimustes ka CO2 heitkoguste vähendamine kui üks vastavus- ja hindamiskriteerium, mille alusel toetust anda. Hindamisel võib saada suurema osakaalu punktides see taotlus, millega saavutatakse parim keskkonnaalane tulemus.

32. Ettevõttele on väljastatud kõikvõimalikud ISO sertifikaadid (k.a. keskkonnajuhtimissüsteemi standard), kas see annab kindluse, et ettevõtte tegevus on vastavuses "ei kahjusta oluliselt" põhimõttega?

Vastus: keskkonnajuhtimissüsteemi sertifikaadi omamine näitab, et ettevõtte on oma keskkonnaaspektid kindlaks teinud ja nendega süsteemselt tegelenud. Tavaliselt on sellistel ettevõtetel parem ülevaade enda keskkonnamõjudest ja nende leevendamise kohta on juba tegeletud. Samas ei tähenda see automaatselt, et toetust taotleb projekt on kooskõlas „ei kahjusta oluliselt“ põhimõttega. Pigem lihtsustab see info kogumist ja hindamist ning tuleb siiski lähtuda toetuse andmise tingimustest, kui on vajalik taotlejal esitada „ei kahjusta oluliselt“ hindamise aruanne.

Kasutatud materjalid:

- 1) Komisjoni teatis „Tehnilised suunised põhimõtte „ei kahjusta oluliselt“ kohaldamise kohta taaste- ja vastupidavusraha puhul“, 2021/C 58/01, ELT C 58, 18.2.2021, lk. 1–30
- 2) Euroopa Komisjoni teatis „Taristu kliimakindluse tagamise tehnilised suunised aastateks 2021–2027“, 2021/C 373/01, ELT C 373, 16.9.2021, lk. 1–92
- 3) Säästva arengu sõnaseletuste internetiversiooni teine täiendatud väljaanne (kasutusaeg detsember 2022, Säästva Eesti Instituut, SEI Tallinn): <http://www.seit.ee/sass/?ID=1>

⁷ Komisjoni teatis „Tehnilised suunised põhimõtte „ei kahjusta oluliselt“ kohaldamise kohta taaste- ja vastupidavusraha puhul“, 2021/C 58/01, ELT C 58, 18.2.2021, lk. 1–30: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:52021XC0218\(01\)#ntc4-C_2021058ET.01001001-E0004](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:52021XC0218(01)#ntc4-C_2021058ET.01001001-E0004)